

რუსუდან სირბილაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოს ეკონომიკა პოსტპანდემიურ პერიოდში

კვლევა ეხება მსოფლიო ეკონომიკის გამოწვევებს კოვიდ-19 ის გავრცელების შედეგად პოსტპანდემიურ პერიოდში, მიზეზებს, ხაც თანამედროვე პირობებში მიმდინარეობს მსოფლიო გლობალური სივრცეში, მას შემდეგ ხაც პანდემიამ თავისი დიდი დასავსა ეკონომიკური ჰოცესებს, და ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროს. განვიხილავთ საქართველოში მიმდინარე ეკონომიკური ჰოცესებს, ხაც ახასიურად ასახავს იმ შედეგებს ხაც გამოიწვია პანდემიამ და ჰოცებებს, ხაც მოითხოვს ანალიზს და განსაკუთრებული ამოცანების დასახვის შესაძლებლობებს. საქართველომ პანდემიის მიეი მიყენებული უაიყოფითი შედეგები უნდა აღმოფხვას და გადაიხოს. ასევე დაეხმაროს საბაზო ეკონომიკას ეკონომიკური შესაძლებლობების გაფაიოებასა და ეკონომიკის განვითაიებაში. ეს შესაძლებელია ინვესტიციების დაბანებით და ტექნოლოგიების დანეიგვით სხვადასხვა განვითაიებად დაიგებში. კეიოდ სოფლის მეუიენობაში, ტუიზმში, საგაიო ვაჭრობაში, კვების ბიზნესში, და სხვა. კვლევამ უნდა გვაჩვენოს კოვიდ-19 ის გავრცელებამ და ჰოცებები შექმნა საქართველოს ეკონომიკაში, ჰოგოც დასაქმებაში, ასევე უმუშეოობაში, სხვადასხვა ეკონომიკური დაიგებში და მაკოეკონომიკური მაჩვენებლებში. ამ პირობებში ჰოგოი გადაწყვეტილების მიღება უწევთ ფიიებს, საოჯახო მეუიენობებს. მთავრობას, ჰოგოი ფუნქციონიებენ ბაზიები, ჰოგოი ხდება ეკონომიკური მოვლენების და ჰოცესების ანალიზი.

საკვანძო სიყვებო: კოვიდ-19, საქართველოს ეკონომიკა, პოსტპანდემიური ეკონომიკა, მიზეზები, უაიყოფითი შედეგები.

მსოფლიოს, მათ შორის საქართველოს უახლეს ისტორიაში კაცობრიობას მოუწია ისეთ მნიშვნელოვან პანდემიათან გამკლავება, როგორიც იყო კოვიდ-19. ეს მოვლენა ჯერ ბოლომდე არ დასრულებულა და ბევრი ადამიანი დღესაც ებრძვის დაავადებებს დაკავშირებულს კოვიდ-19 თან და მის თანმდევ მოვლენებთან. რასაკვირველია დაავადების გავრცელება დაკავშირებული იყო თანამედროვე ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესებასთან და მასთან გამონეულ უარყოფით შედეგებთან. აქაც საქმე გვაქვს მიზეზ-შედეგობრივ კავშირთან ეკონომიკაში, ამ შემთხვევაში მიზეზი კოვიდ-19 ია, შედეგები კი შეეხო უკლებლივ ყველა დარგს, მათ შორის ეკონომიკას, პოლიტიკას, მეცნიერებას, კულტურას, და სხვა. ჩვენი ინტერესის სფერო რასაკვირველია არის ეკონომიკა საქართველოში, ზოგადად მსოფლიოში, გლობალურ სივრცეში.

კვლევის მიზანია შევადგასოთ გამონევეები, რომელიც პოსტპანდემიურ პერიოდში ჩამოყალიბდა საქართველოში. საქართველოში პანდემიის პერიოდში ბევრი დარგი დაზარალდა. კერძოდ საჯერო და საავტომობილო ტრანსპორტი, მომსახურების სფეროები: ტურიზმი, სასტუმროები, რესტორნები, საპარიკმახეროები, კინო, თეატრი, სპორტი, სადღესასწაულო ცენტრები, სპორტული დარბაზები, თავშეყრის ადგილები. თუმცა იყო ისეთი სფეროებიც, რომლებმაც პანდემიის პერიოდში დიდი მოგება მიიღეს, ასეთი პირველ რიგში იყო ზუმის პლატფორმა, სამედიცინო პრეპარატების წარმოება და რეალიზაცია, მზა საკვებით ვაჭრობა და ა.შ. საქართველოში ბევრ სექტორში უმუშევრობა იქცა დიდ პრობლემად. ტურიზმის შემცირებამ ავიარების გაუქმებამ სერიოზული ეკონომიკური ზარალი მიაყენა ტურიზმთან დაკავშირებულ ყველა სფეროს. გაჩერდა რესტორნები, სასტუმროები, ბალები, მაღაზიები, ბაზრობები, მშპ შემცირდა, დიდი დაესვა მდგრად წარმოებას, ამან პირდაპირი ზემოქმედება იქონია დასაქმებაზე, რის გამოც გაიზარდა უმუშევრობა. ასევე გავლენა იქონია საზოგადოების შემოსავლებზე და კეთილდღეობაზე. კვლევებით დასტურდება რომ კორონა ვირუსმა ზარალი მიაყენა მსოფლიო ეკონომიკას. ასევე გაეროს ბოლო კვლევები ადასტურებს, რომ გლობალური ეკონომიკური ზრდა დაეცა და იგი 3,5 % შეადგენს. საბოლოო ჯამში ეკონომიკური ზარალი

ტრილიონი დოლარი და მეტია. ყოველივე ეს გამოწვეულია წარმოების და ვაჭრობის შემცირებით. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები სხვადასხვა ქვეყანაში განიცდის ვარდნას, მცირდება ექსპორტი, იმპორტი, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები. შემცირდა საგარეო ვაჭრობა და დასაქმება, თანამედროვე ეკონომიკა ყოველთვის აწყობილია განვითარებაზე, წარმატებაზე, ეკონომიკურ ზრდაზე, და იმაზე, რაც შეძლებს თითოეული ჩვენგანის უკეთეს ეკონომიკურ პირობებში აღმოჩენას. ამისთვის მთელი რიგი ღონისძიებების გატარებაა აუცილებელი. დღეს ქვეყნის ეკონომიკა არნახულ გასაჭირშია ყოველმხრივ: წარმოება გაჩერებულია, დასაქმება შემცირებულია, უმუშევრობა გაზრდილია, ეკონომიკური ზრდა დაბალია, ამას ემატება პანდემიური მდგომარეობა, რომელიც ანგრევს ძირფესვიანად ადრე მოპოვებულ მიღწევებს. პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკა რთულ ვითარებაში აღმოჩნდა არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელ მსოფლიოში, მაგრამ მიუხედავად ამისა არსებობენ კომპანიები, რომლებმაც ამ პერიოდშიც კი უმაღლეს წარმატებას და მოგებას მიაღწიეს. მაგ. Apple-64, Microsoft-51, Saudi Aramco 49, ICBC- 46, Alphabet- 40 მილიარდის მოგებას მიაღწიეს 2020 წელს, ხოლო საქართველოში ეკონომიკური ზრდა 5,0 %-დან -4.9%-მდე შემცირდა. თუმცა ეს მონაცემიც არ ასახავს რეალობას, ეკონომიკური ზრდა გაცილებით დაბალი იყო. ასევე ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალმა მკვეთრად მოიკლო. 2022 წელს საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ 19 042,9 მილიონი დოლარი შეადგინა, მათ შორის საქონლის რეგისტრირებული ექსპორტი 5 592,8 და საქონლის რეგისტრირებული იმპორტი შეადგენს 13 450,1 მილიონ დოლარს, საგარეო ვაჭრობის სალდო -7 857,2 მილიონი დოლარია. მონაცემები აღებულია სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის პორტალიდან. (ცხრილი 1)

ცხრილი 1

	2017	2018	2019	2020	2021	
საგარეო სავაჭრო ბრუნვა	10 802.7	12 741.1	13 317.9	11 398.3	14 342.4	19 042.9
საქონლის რეგისტრირებული ექსპორტი (FOB)	2 745.7	3 379.7	3 798.4	3 344.5	4 242.7	5 592.8
საქონლის რეგისტრირებული იმპორტი (CIF)	8 057.1	9 361.4	9 519.5	8 053.8	10 099.8	13 450.1
საგარეო ვაჭრობის სალდო	-5 311.4	-5 981.7	-5 721.1	-4 709.4	-5 857.1	-7 857.2
ადგილობრივი ექსპორტი	2 006.4	2 224.1	2 323.8	2 409.1	3 127.1	3 704.2

საგარეო ვაჭრობა ერთ-ერთი ნეგატიური შედეგია პოსტპანდემიურ კრიზისულ პერიოდში. ასევე მნიშვნელოვანია ინვესტიციების დაბანდების შედეგები 2013-2022 წელს. (ცხრილი 2)

ცხრილი 2

წელი	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
სულ	1 039.2	1 837.0	1 728.8	1 654.0	1 990.5	1 351.5	1 352.2	589.8	1 241.8	1 675.6
I კვ	291.8	331.9	343.4	392.9	415.0	337.3	318.4	173.8	134.3	576.9
II კვ	224.1	217.6	493.2	452.6	398.1	423.3	249.6	246.4	322.5	353.4
III კვ	271.6	749.5	531.1	507.8	637.0	373.0	406.2	296.9	373.9	745.3
IV კვ	251.6	538.0	361.0	300.6	540.5	218.0	378.0	-127.2	411.1	

2022 წელს ინვესტიციების დაბანდება შეადგინა 1 675,6 მილიონი დოლარი, რაც 2020 წლის მონაცემებთან შედარებით 3-ჯერ მეტია, თუმცა 2016 წლის მაჩვენებელს ოდნავ გადააჭარბა. 2020 წელს გლობალური ეკონომიკა 3 %-ით შემცირდა, ასევე 2020 წელს შემცირდა საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი 4%-ით. კორონავირუსით გამოწვეული პოსტპანდემიური განსაკუთრებული მდგომარეობა გამოწვეულია მშპ-ს სტრუქტურასთან, კერძოდ ეკონომიკურ საქმიანობებთან, რომლებიც შეეხო სხვადასხვა სექტორს. რომელიც განსაკუთრებით დააზარალა პანდემიამ. საბითუმო და საცალო ვაჭრობა,(14%), უძრავ ქონებებთან დაკავშირებული საქმიანობა(11,4%), მშენებლობის სექტორი(8,3%) საფინანსო-სადაზღვევო საქმიანობები, ტურიზმის გაჩერება, ლარის კურსის სტაბილურობა, მომსახურების სფერო, ატიპიური და სეზონური დასაქმებები. უმუშევრობის ზრდა, ამ ყოველივემ განაპირობა ეკონომიკის სტიმულირების გეგმის შემუშავება, ეს კი იმიტომ დადგა დღის წესრიგში, რომ საქართველო რეკომენდაციებს იღებს საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან, სავალუტო ფონდიდან და მსოფლიო ბანკიდან. საქართველოს კაპიტალის დიდი ნაწილი ძირითადად უცხოური კაპიტალია და ამ კაპიტალს სჭირდება გარკვეული სტაბილიზაცია. [1]

ეკონომიკური და სოციალური პრობლემებიდან დასაქმება და უმუშევრობა განსაკუთრებული ყურადღების და ზრუნვის საგანი უნდა იყოს. გამოკვლევები

ადასტურებს, რომ პანდემიის შედეგად იკლო შემოსავლებმა, დასაქმება არა თუ გაიზარდა, არამედ ის შემცირდა, პოსტპანდემიურ პერიოდშიც კი ვერ ხერხდება იმ ნიშნის ამოვსება, რაც პანდემიამ გამოიწვია. დასაქმების შემცირება და უმუშევრობის ზრდა თავისთვად იწვევს ადამიანის ცხოვრების დონის გაუარესებას, ეს კი შესაბამისად აისახება ოჯახების ეკონომიკურ მდგომარეობაზე და სოციალურ კრიზისზე. ცხრილი 3 გვაძლევს შესაძლებლობას გავცნოთ დასაქმება უმუშევრობის საკითხებს 2018-2022 წწ. ცხრილი jeostat.ge ცხრილი 3

დასაქმება და უმუშევრობა

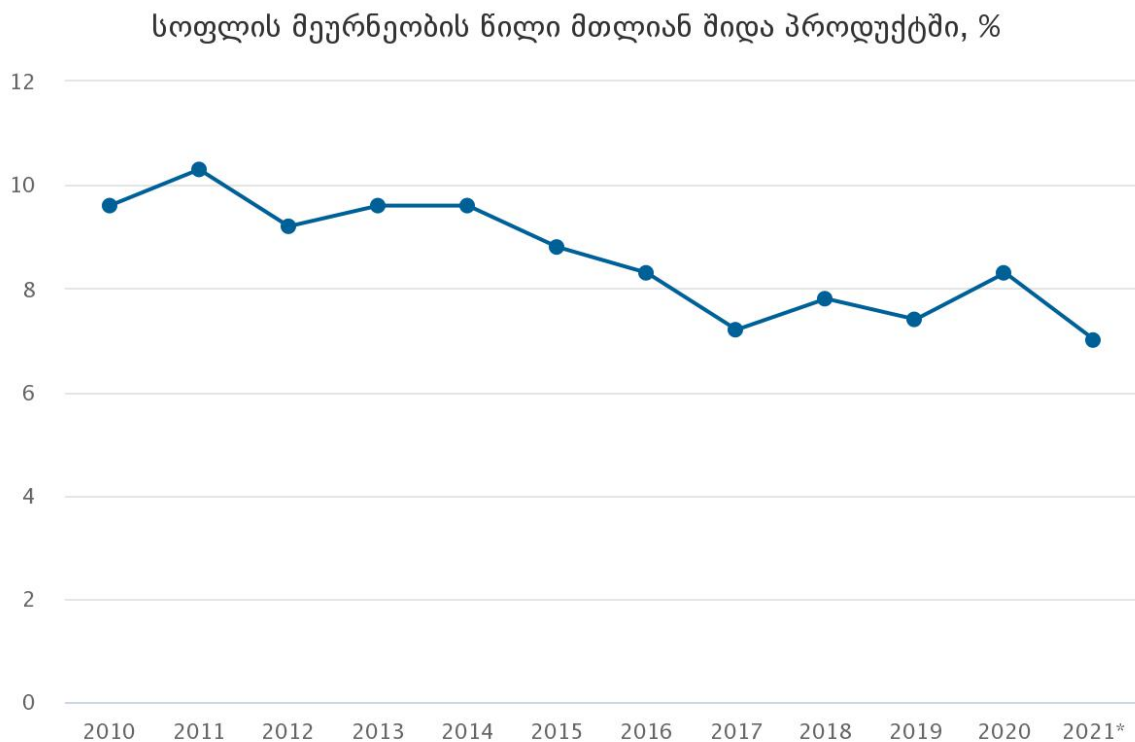
	2018	2019	2020	2021	2022 I	2022 II	2022 III
სამუშაო ძალა,ათასი კაცი	1605.2	1572.8	1523.7	1533.6	1490.7	1551.5	1609.4
დასაქმებული, ათასი კაცი	1296.2	1295.9	1241.8	1217.4	1201.1	1269.9	1358.6
უმუშევარი, ათასი კაცი	309.0	276.9	281.9	316.2	289.6	281.6	250.7
უმუშევრობის დონე, პროცენტი	19.2	17.6	18.5	20.6	19.4	18.1	15.6

ცხრილის მიხედვით შეგვიძლია გავაკეთოთ ანალიზი: თუ 2018 წელს სამუშაო ძალა 1605,2 ათასი იყო, 2022 წელს ეს რიცხვი 1500.0 ათასის ფარგლებში მერყეობს. დასაქმებულთა რაოდენობა 1296,2 და 1250 ის ფარგლებშია. უმუშევართა რაოდენობა 290.0 ათასამდე გაიზარდა, უმუშევრობის დონე პროცენტებში 18,1-ია. საოჯახო მეურნეობებს შეუმცირდათ თვითდასაქმებიდან მიღებული შემოსავალიც. ასევე შემცირდა შემოსავლები სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გაყიდვიდან. ესეც რასაკვირველია აისახა სოციალურ ფონზე შესაბამისად ეკონომიკაზე, რის გამოც აუცილებელია ეკონომიკა და სოციალური სფერო შეთანხმებულად ერთად განიხილავდნენ ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმვას, და სრულიად სასარგებლო პოლიტიკის შემუშავებას. პროფესიონალი კადრების შერჩევასა და ადამიანის კეთილდღეობის გეგმის განხორციელებას. მთელ ამ პროცესში აუცილებელია დასაქმება გაიზარდოს, შემცირდეს უმუშევრობა, ადამიანის ცხოვრების დონე გაუმჯობესდეს.

ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის სტატისტიკის თანახმად 2022 წლის ივლისის მონაცემებით საქართველოში 718,401 საერთაშორისო მოგზაური ჩამოვიდა, ეს მონაცემი 2021 წლის იგივე პერიოდთან შედარებით ბევრად გაზრდილია, ასევე ბევრად ჩამორჩება 2019 წლის მონაცემებს. ჯამურად 2022 წლის იანვარ-ივლისში საქართველოში 2,344,329 საერთაშორისო მოგზაური შემოვიდა, რაც ასევე მეტია წინა წლის მაჩვენებელზე, და ბევრად ჩამორჩება 2019 წლის მაჩვენებელს. [2]

საინტერესოა ასევე სოფლის მეურნეობის მონაცემები. დიაგრამა 1 გვიჩვენებს როგორ მცირდება სოფლის მეურნეობის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში 2010-2021 წლებში.

დიაგრამა 1

სტატისტიკური მასალის გაცნობის შემდეგ ჩნდება მრავალი შეკითხვა რა მდგომარეობაში დაიყვანა საქართველოს ისედაც განსაკუთრებულ ვითარებაში მყოფი ეკონომიკა პანდემიამ და რა მნიშვნელოვანი ღონისძიებების გატარებაა საჭირო, რომ გამოსწორდეს ეკონომიკური მდგომარეობა საქართველოში. ვფიქრობ შესაფასებელია პანდემიის შედეგები, დაზარალებულ წარმოებას უნდა მიეცეს საშუალება უფასოდ მიიღოს ყველა ის საჭირო კონსულტაცია, რაც მათ წარმოებას ამოიყვანს კრიზისიდან, უნდა მოხდეს მუშა ხელის გადამზადება და თანამედროვე მდგომარეობის შესაფერისი პროფესიონალების მიღება, ახალ ფირმებს გაეწიოს დახმარება ნებათაშორების მოპოვებისთვის და სრულყოფილ კონკურენციაში მათი ჩართვისთვის, მოხდეს მომსახურების სრული გაციფრულება, დალაგდეს ურთიერთობები ინვესტორებთან იმდაგვარად, რომ სრულად აღმოიფხვრას ინვესტიციების დაბანდებასთან დაკავშირებული შიში და რისკი პოლიტიკური თუ ეკონომიკური არასტაბილურობის გამო. გაიზარდოს ნედლეულის მარაგები, გაიზარდოს წარმოება, ექსპორტი, სამუშაო ადგილების ოდენობა, პროფესიონალიზმი ყველა სფეროში, მოხდეს ჯანმრთელობის, განათლების, კულტურის, სპორტის ხელშეწყობა. განვითარდეს სოფლის მეურნეობა, ხელი შეეწყოს ტურიზმს და ყველა იმ სფეროს, რაც საბოლოო ჯამში მოიტანს ქვეყნის ეკონომიკური მაჩვენებლების გაზრდას.

დასკვნები და რეკომენდაციები:

- კვლევა ეფუძნება მიზეზ-შედეგობრივ კავშირს ეკონომიკაში, ამ შემთხვევაში მიზეზი კოვედ-19 ია, შედეგები კი შეეხო უკლებლივ ყველა დარგს, მათ შორის ეკონომიკას, პოლიტიკას, მეცნიერებას, კულტურას, სპორტს და სხვა.
- საქართველოში პანდემიის პერიოდში ბევრი დარგი დაზარალდა. კერძოდ საჰაერო და საავტომობილო ტრანსპორტი, მომსახურების სფეროები: ტურიზმი, სასტუმროები, რესტორნები, საპარიკმახეროები, კინო, თეატრი, სპორტი, სადღესასწაულო ცენტრები, სპორტული დარბაზები, თავშეყრის ადგილები.
- იყო ისეთი სფეროებიც, რომლებმაც პანდემიის პერიოდში დიდი მოგება მიიღეს, ასეთი პირველ რიგში იყო ზუმის პლათფორმა, სამედიცინო პრეპარატების წარმოება და რეალიზაცია, მზა საკვებით ვაჭრობა და ა.შ
- თანამედროვე ეკონომიკა ყოველთვის აწყობილია განვითარებაზე, წარმატებაზე, ეკონომიკურ ზრდაზე, და იმაზე, რაც შეძლებს თითოეული ჩვენგანის უკეთეს ეკონომიკურ პირობებში აღმოჩენას. ამისთვის მთელი რიგი ღონისძიებების გატარებაა აუცილებელი. დღეს ქვეყნის ეკონომიკა არნახულ გასაჭირშია ყოველმხრივ: წარმოება გაჩერებულია, დასაქმება შემცირებულია, უმუშევრობა გაზრდილია, ეკონომიკური ზრდა დაბალია, ამას ემატება პანდემიური მდგომარეობა, რომელიც ანგრევს ძირფესვიანად ადრე მოპოვებულ მიღწევებს.
- შესაფასებელია პანდემიის შედეგები, დაზარალებულ წარმოებას უნდა მიეცეს საშუალება უფასოდ მიიღოს ყველა ის საჭირო კონსულტაცია, რაც მათ წარმოებას ამოიყვანს კრიზისიდან, უნდა მოხდეს მუშა ხელის გადამზადება და თანამედროვე მდგომარეობის შესაფერისი პროფესიონალების მიღება, ახალ ფირმებს გაეწიოს დახმარება ნებართვების მოპოვებისთვის და სრულყოფილ კონკურენციაში მათი ჩართვისთვის, მოხდეს მომსახურების სრული გაციფრულება, დალაგდეს ურთიერთობები ინვესტორებთან იმდაგვარად, რომ სრულად აღმოიფხვრას ინვესტიციების დაბანდებასთან დაკავშირებული შიში და რისკი პოლიტიკური თუ ეკონომიკური არასტაბილურობის გამო. გაიზარდოს ნედლეულის მარაგები, გაიზარდოს წარმოება, ექსპორტი, სამუშაო ადგილების ოდენობა, პროფესიონალიზმი ყველა სფეროში, მოხდეს ჯანმრთელობის, განათლების, კულტურის, სპორტის ხელშეწყობა. განვითარდეს სოფლის მეურნეობა, ხელი შეეწყოს ტურიზმს და ყველა იმ სფეროს, რაც საბოლოო ჯამში მოიტანს ქვეყნის ეკონომიკური მაჩვენებლების გაზრდას.

ლიტერატურა

1. <https://socialjustice.org.ge/ka/products/ekonomikuri-politika-krizisis-dros-interviuebi-ekonomikis-mkvlevrebtan> სოციალური სამართლიანობის ცენტრის პუბლიკაციები 2022)
2. ტურიზმის ადმინისტრაციის დებულებები
3. ცხრილები და დიაგრამა საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. 2022

Rusudan Sirbiladze

*Doctor of Economics, Assistant Professor
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

Georgian Economy in Post-Pandemic Period

SUMMARY

The study discusses the economic situation of Georgia, caused by a pandemic named covid-19, It put serious imprint on the economy. How to eliminate negative consequences. Georgia must overcome the crisis situation. Help the market economy to expand economic capabilities.